

שיר השֵׁה וְהִגְדִי / אַבְרָהָם שְׁלוֹנְסְקִי

שֵׁה וְגְדִי, גְדִי וְשֵׁה... -
כִּף מִתְחִיל הַמַּעֲשֵׂה.

שֵׁה עֲמַד לֵיד הַשַּׁעַר,
וְהִגְדִי פְנֵה לַיַּעַר.

וַיֹּאמֶר לְשֵׁה הַגְּדִי:
"בּוֹא לַיַּעַר עִמָּדִי!"

אִךְ אָמַר הַשֵּׁה: "כִּכְּבַר עֲרַב,
וְהִזְאֵב שׁוֹחֵר לְטָרְף,

הוּא יִגְשׁ קְרוֹב-קְרוֹב
וְאֵת שְׁנֵינוּ הוּא יְטָרֵף."

אִז הַגְּדִי אַחֲזָה הַפֶּה לּוֹ -
וְהִלֵּף לּוֹ וְהִלֵּף לּוֹ.

וְחִלֵּף לּוֹ וְהִלֵּף
אֶל הַיַּעַר הַנֶּדֶחַ.

וַיֵּדַע אִז רַק הַסֵּהר
מָה קָרָה לַגְּדִי בַיַּעַר,

מָה קָרָה שֶׁהוּא לֹא שָׁב,
וְהַשֵּׁה חִכָּה לְשׂוֹא...

וַיִּכְבְּה הַשֵּׁה בְּלִי הַרְף:
"גַּד-גְּדִי הִנֵּה לְטָרְף..."

וַנִּשְׁאָר בְּלִי גְדִי הַשֵּׁה... -
כִּף נִגְמַר הַמַּעֲשֵׂה.

מתוך אני וטלי בארץ הלמה

מאת אברהם שלונסקי

ספרית פועלים 1957

(בראשונה ב"דבר - מוסף לילדים,"

11.8.33)

מַעֲשֵׂה בַגְּדִיָּה / פְּנִיָּה בְּרַגְשְׁטֵין

יִצְאָה הַגְּדִיָּה לַמְרֻעָה.

אָמַר לָהּ, הַתְּרָה בָּהּ, הַזְהִיר הַרְוּעָה:
"אֵל תִּלְכִי, גְּדִיָּתִי, לְשָׂדוֹת רְחוֹקִים,
זָאבִים שָׁם טוֹרְפִים, זָאבִים מַחְפִּים."

הִלְכָה הַגְּדִיָּה, לֹא פָּחַד פְּחָדָה,
אֶל סִלַּע הַשְּׁחִיזָה לָהּ קָרַן חֲדָה,
אֶל סִלַּע הַשְּׁחִיזָה, הַשְּׁחִיזָה עַד-דֶּק,
וַעֲשָׂב שִׁבְעָה רַעֲנָן וּמְתוֹק.

וּכְשִׁבָּא, וּכְשִׁבָּא הַזָּאֵב הַנוֹרָא,
לֹא פְחָדָה הַגְּדִיָּה, לֹא יָרָאָה;
הִיא בְּקָרָן מְשֻׁחָזָת עֲמֻדָה בְּפִנְיֹו,
הִיא בְּקָרָן מְשֻׁחָזָת פֶּגְעָה בְּעֵינָיו.

נִמְלַט הַזָּאֵב בְּאֶלָּה וּקְלָלָהּ,
עוֹר וּפְצוּעַ, בְּקוֹל יִלְלָהּ.

אָמַת הִיא, אָמַת הִיא לְאִמְתָּה...
בְּשָׂדוֹת גְּדִיָּת-חֲמֵד קִטְנָה רַעֲתָה.

מתוך שיר ידעתי

מאת פניה ברגשטיין

ציורים: צילה בינדר

הוצאת הקיבוץ המאוחד 1953

שיר הַגְּדִי / אִיצִיק מֵאֲנָנֵר

קָנָה אֲבִינוּ גְדִי לְכָן
קָנָה אוֹתוֹ מִכְּבָר,
בְּ"חַד-גְּדִיָּא" כִּלְאֵ אֹתוֹ
עַם חִבָּל עַל צְוֹאֵר.
עֲצוּב הַגְּדִי כִי מָר לוֹ, מָר
בְּמָרִי-לִבּוֹ יִגְנַח.
בְּקִיץ לֹא יִרְאֶה דְּשָׂאִים,
בְּחֶרֶף שְׁלֵג צַח.
אוֹמֵר אַחִי לִי: "אִיצִיק, שְׁמַע,
הֲרִי זֶה אִי אֶפְשָׁר!
עַל גְּדִי לְכָן שְׁלֵא חֲטָא
הַלֵּב מִמֶּשׁ נִשְׁבָּר."

עוֹנָה אֲנִי לְנֶאֱטָל: "כֵּן,
מָה יֵשׁ פֶּה לְדַבֵּר."
וְזֶה הִנֵּה בְּלִיל אֲבִיב
צָלוּל וּמְסֻחָרֵר.
אֲבִי יֵשׁוּ, אֲמִי נָמָה,
בְּבִיט דִּימְיָה.

בְּלֶאֱט הוֹצֵאנוּ אֶת הַגְּדִי
מִתּוֹךְ הַ"חַד-גְּדִיָּא".
הוֹלְכֵנוּ אֶת הַגְּדִי חֵיש-קַל
מְשַׁכְּנוּ בְּקִרְנָיו,
וְאִם הוּא פֶּה אוֹ אִם הוּא שָׁם
לֹא נִגְלָה עֲכָשׁוּ.

הַסֵּדֵר בָּא, מוֹזְגִים כּוֹסִית,
אֲבִי מְבִיט אֵלַי.
שׁוֹאֵל אוֹתִי: "הֵיכֵן הַגְּדִי?"
אֲנִי מְנִיד כְּתַפִּי.
שׁוֹאֵל אֲבִי אֶת נֶאֱטָל: "נֹו?"
עוֹנָה אַחִי שְׁלִי

כִּי מִן הַפֶּסַח שְׁעָבַר
הוּא לֹא רָאָה שׁוֹם גְּדִי.
אֲבִי שׁוֹתֵק, אֲמִי בּוֹכָה,
וְדַמְעָתָה מְרוֹר,
שָׁרִים כִּלְמֵם ת' "חַד-גְּדִיָּא"
אִךְ אוֹי לוֹ לְמִזְמוֹר.

וְגְדִי לְכָן בְּשָׂדָה הַבָּר
צוֹחֵק לוֹ פֶּה וְכָה;
וְנִהְיָה מִחֲחִמָּה
וְהַעוֹלָם כִּלּוֹ.

מתוך ניחוח הדסים, מבחר

סיפורים ושירים לחגים בעריכת

יונה טפר

תרגם יעקב שבתאי

צייר אבנר כץ

הקיבוץ המאוחד 1985

אחת הקריאות האפשריות של הפיוט **חד גדיא** שבסוף את ההגדה של פסח היא קריאתו כאלגוריה על גורלו של העם היהודי; עם ישראל משול לגדי, שהחזקים ממנו נופלים זה בידי זה עד שבא הקדוש ברוך-הוא ומשליט צדק ושלוה בעולם. **חד גדיא** היה מקור השראה ליצירות אמנות וספרות, בהן שירים לילדים; השלושה שקובצו כאן קוראים תיגר על התפקיד המסורתי של הגדי כסמל לתום ולנמיכות רוח של קבלת דין. ולא במקרה, אחת מהשלושה היא גדיה.

אברהם שלונסקי (1900–1973) פרסם באוגוסט 1933 שיר במוסף של עיתון "דבר" לילדים, שיר סיפורי מחורז ושקול (המדגים את הרגישות המוזיקלית ביצירתו) שגיבוריו הם גדי וטלה. השורה הראשונה רומזת לשירו הידוע של מתתיהו שלם מסוף שנות העשרים - **שָׁה וְגָדִי**, שיר פסטורלי על שניים המשתובבים בשדה, רצים אל המעיין לשתות מים ושבים בשמחה הביתה לעת ערב; אבל שלונסקי, חדשן משחר דרכו, מועיד לגיבוריו גורל אחר. השה בשירו של שלונסקי מתַרָה בגדי שלא ייכנס ליער - הן שם מְשַׁחַר הזאב לטרף - אבל הגדי הנועז מפנה את גבו לשה הפחדן ונעלם ביער. השה הנאמן להשקפתו הפטליסטית מבכה את חברו ("גַד-גָּדִי הֵיָה לְטָרְף..."), אבל השיר מאשר רק את הפְּרָדָה ומותיר ספק באשר לגורלו של הגדי ההרפתקן; האומנם נטרף? ואולי מצא לעצמו חיים חדשים מעברו האחר של היער...?

פניה ברגשטיין (1908–1950) מעמתת רועה עם גדייה דווקא. הרועה הדאגן אינו רואה בעין יפה את עצמאותה של הגדייה ומזהיר אותה מפני "... שְׂדוֹת רְחוֹקִים, / זְאֵבִים שָׁם טוֹרְפִים, זְאֵבִים מְחַכִּים". אבל הגדייה מפגינה אומץ והחלטיות. חמש פעמים מופיעות בשיר מילים מהשורש שח"ז (הִשְׁחִיזָה, מְשַׁחֶזֶת) בהקשר של קָרָן. הגדייה מכירה ביתרונותיה הטבעיים, אינה מוותרת על תכניותיה, פוגעת בזאב ומניסה אותו. דומה שהדוברת עצמה גאה בלוחמת הפמיניסטית הקטנה, ובשורה האחרונה היא מעניקה לה את התואר "גָּדִית-תְּמִד".

איציק מאנגר (1901–1969), משורר, מחזאי וסופר יידיש, כתב את שירו בהשראת הפיוט "חד גדיא". מאנגר סולל שביל יציב מן ההגדה של פסח אל עולמם של שני אחים, הופך את הגדי הסמלי לגדי בשר ודם ומציל אותו מן הגורל המר הצפוי לו (הן בהגדה והן במטבח הבית...). בעוד ההורים מקוננים על אובדן הגדי, חמלתם ועורמתם של השובבים איציק ונאָטל מעניקה לו חיי נצח "בְּשָׂדֵה הַפָּר" שם הוא "צוֹחֵק לוֹ פֶּה נֶכֶח; / וְנִגְנְנָה מֵהַחֲמָה / וְהָעוֹלָם פְּלוֹ".